

Sultan İzzeddin Mesud'un Emir Gazi'nin Çocukları ile Mücadelesi

Sultan Izzeddin Mesut's Struggle with Emir Gazi's Children

Abdullah BAYINDIR*

Öz

Ortaçağ'a damga vuran devletlerden biri olan Selçuklular, hüküm sürdükleri yıllarda birçok saltanat kavgasına sahne olmuştur. Yaşanan bu iç çekişmelerde devletin izlediği hakimiyet anlayışından kaynaklı etkenler olmakla beraber, hükümdar olacak kişiyi belirleyen kıstasların olmaması iktidar mücadelelerini körükleyen ana nedenlerden biri ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda da bir sultan döneminde bir veya birkaç saltanat kavgası yaşanmıştır. Hâkimiyeti süresince birçok devlet ile dış mücadeleler veren ve birçok başarılar kazanan Selçuklu gibi büyük bir güç, zaman zaman iç sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalmıştır. İçerdeki meseleler genelde dönemin halifesi veya ordu komutanlarının bozgunculuğu şeklinde zuhur etmiştir. İçerdeki karışıklıklar çoğu zaman diğer devletlerin entrika ve kışkırtmalarıyla alevlenmiştir. Yaşanan bu iç meseleler devletin Ömrünün kılmasını önemli derecede etkilemiştir. Ele alınan konuda Selçuklu devleti sultanlarından I. Mesud dönemi (1116-1155) incelenmiştir. Özellikle Sultan Mesud'un saltanatı elinde tutmak için Emir Gazinin çocukları ile giriştiği mücadeleler dikkat çekicidir ki bu da çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu Devleti, Saltanat Mücadeleleri, Sultan İzzeddin Mesud, Emir Gazi.

Abstract

The State of Seljuks, which left her mark on Middle Ages, had been a stage to lots of Sultanate fights during her reign. These conflicts which were not only bounded to the sovereignty policy of the state but also the lack of rules for royalty caused one or more Sultanate fights during each sultan's era. During her reign the State which had to get in the outer struggles with other states, she had to deal with her own internal problems as well. These problems, which she lived in her own right, had occurred by the endeavours of the caliph of the period, and by army commanders and by the plots of the other countries. Unfortunately, these internal problems affected the lifespan of the State significantly. In the covered subject, the period of Mesud, who was one of the Seljuk State sultans, was investigated. Nominately, to keep control of the sultanate Sultan Mesud's struggle with Emir Gazi's children is remarkable and this struggle constitutes the centerboard of the study.

Key Words: Seljuki State, Sultanate Struggles, Sultan Izzeddin Mesud, Emir Gazi

Giriş

Yabgu Devleti ile arası açılan Selçuk Bey'in Cend Bölgesi'ne gelmesi ile başlayan süreç Anadolu'nun batı sınırlarına kadar uzanmıştır. Kuruluşundan yıkılışına kadar altı büyük sultan dönemi geçiren devlet, kuruluş yıllarını Sultan Tuğrul Bey ve kardeşi Çağrı Bey'in faaliyetleriyle tamamlamıştır.

Bu sultanarı Mütakiben Çağrı Bey'in oğlu Alparslan devrinde (1063-1072) de genişleme faaliyetlerine devam etmiştir. Tarihe yön veren en önemli hadiselerden biri olarak kabul edilen Malazgirt Meydan Muharebesi'nin kazanılması Türklerin, Anadolu coğrafyasında ebediyen kalmalarının anahtarı olmuştur. Yaşanan bu zafer akabinde Türkmen kitlelerinin Anadolu coğrafyasına akın etmesi, burada uzun yıllardır hüküm süren Bizans İmparatorluğu'nu da yerinden etmiştir. Öyle ki, köklü bir devlet yapısına sahip olan ve Selçuklu Devleti'ne karşı yenik düşen Bizans İmparatorluğu aldığı bu ağır darbe ile yavaş yavaş Anadolu topraklarını terk etmeye başlamıştır. Bu durum, Kutalmışoğlu Süleyman-Şah'ın Anadolu'ya kardeşleri ile beraber fetih politikaları mucibince bir daha bu topraklardan asla çıkarılamayacak bir Türk devletinin de temellerini attırıştır.

Türk-İslam Tarihinde ilk kez sınırlarını Çin'den Marmara Denizi'ne, Kafkasya'dan Mısır'a kadar (Türkistan, Harezm, Afganistan, İran, Azerbaycan, Irak, Arap Yarımadası, Suriye ve Anadolu topraklarını içine alarak) genişleten Selçuklu Devleti, 120 yıl gibi çok kısa bir sürede geniş bir coğrafyaya hâkim olmuştur. Bu durumun en önemli nedeni Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar hânedân üyeleri arasında yaşanan taht

* Dr., Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, abdullahbayindir27@gmail.com.

mücadelesidir. Ardı arkası kesilmeyen mücadeleler devletin yıpranıp dağılmasına sebep olmuştur. Ele alınan konuda da yine Türkiye Selçuklu sultanlarından İzzeddin Mesud döneminde yaşanmış saltanat davaları işlenmiştir. Emir Gazinin çocukları ile yaşanan bu mücadelelerde Sultan Mesud, birçok farklı sorun ile karşı karşıya kalmıştır. Sultan Mesud döneminde son bulmayan Saltanat mücadeleleri onun ölümünden sonra da devam etmiştir.

Selçuklu Devleti dönemi boyunca birçok saltanat kavgasına sahne olmuştur. Yaşanan saltanat kavgaları devletin izlemiş olduğu yönetim politikası ile yakından alakalıdır. Yine bu durum Selçuklu Devletinin benimsemiş olduğu hakimiyet anlayışı ile yakından alakalıdır.

Selçukluların Hâkimiyet Anlayışına Dair

Eski Türk hâkimiyet anlayışında, hükümdar vasıflarının Tanrı tarafından verildiğine inanılan bir sistem vardı. Yani hâkim olan sistem “*kut*” (yönetme kudreti, iyi talih, baht, yönetme yetkisi)inancının etrafında şekillenmişti. Bu anlayışa göre Türk hükümdarlarına, devleti yönetme yetkisi Tanrı tarafından bir lütuf olarak verilmiştir. Başka bir söylemle; hükümdar kendisine Tanrı tarafından Kut verildiği için hükümdardır ve siyasi iktidar hakkına sahiptir. Buradan şu sonucu çıkarmak gayet tabidir; hükümdarın devleti idare etme hakkının ve yönetme kudretinin kaynağı Tanrıdır ve hâkimiyetinin mutlak menşei ilahi kökenlidir (Genç, 2002, s.33; Mircea, 1991: s.97; Güngör, 2002: s.261-263).

Bu bağlamda Asya Hun Devleti'nin unvanı *Gök-Tanrı'nın, Güneşin, Ayın tahta çıkardığı Tanrı Kut'u Tanhu*, Avrupa Hun Devleti lideri Attila'nın *Tanrı'nın Kılıcı* unvanını taşıması ve adeta yeryüzünde birer yansıması olarak kabul görülmesi ve yine Gök-Türk hakanlarının:

Tanrıya benzer tanrıdan olmuş Türk Bilge Kağan babam Kağan ile anam hatunu Tanrı tahta oturttu. Tanrı irade ettiği için, kutum olduğu için Kağan oldum. Öte yandan milletleri nizama soktuk. Tanrı güç verdiği için Türk askerleri kurt gibi, düşmanlar koyun gibi idi (Onat, 1978: s.25-27).

ifadeleri kut inancının Türkler arasındaki yaygınlık derecesini ve hükümdarlık geleneği ile ne kadar bağlantılı olduğunu göstermektedir (Nevin, 2001: s.133-137).

Aynı anlayış çerçevesinde Uygur hakanlarının unvanlarına baktığımızda da Kut'un etkisini görmekteyiz. Ayrıca, Tuna Bulgarları, İtil Bulgarları, Hazar Hakanlarının unvanlarına ve başa geliş şekillerine bakıldığında da tanrının müdahalesi manasında kut'un etkisini görmek mümkündür. Şöyle ki Bozkır Türk hükümdarı Tanrı tarafından kısmet ile donatıldığı için iş başına gelebilmektedir. Bütün bunlardan anlaşıldığı üzere eski Türk devletlerinde siyasi iktidar kavramı Kut kavramı ile ifade edilmektedir. Diğer taraftan Kut'un kan vasıtasıyla da babadan oğula geçtiği kabul görülmektedir. Kabul görmüş bu anlayış hükümdarın ölümünden sonra evlatları arasında devam ettiği için taç ve taht kavgalarının da sebebi olarak bilinmektedir (Kafesoğlu, 2000: s.249).

Bu inanış ve anlayış, halk inançlarında gelişerek yüksek bir devlet düşüncesi ve felsefesi olmuş, ondan sonra da olgunlaşarak büyük devlet kurmuş olan Türklerde, halk kitlelerinin ruhlarına kadar inmiş ve onların günlük hayatını düzene sokmuştur (Koca, 1990: s. 25-33).788. Bu bağlamda Tanrı tarafından “*il*” (devlet) ve “*kut*” verilen hükümdarlar ve tebaası eğer Tanrı yolundan çıkarsa, kut ve ili elinden alınarak cezalandırılmaktadır. Bu cezalandırmaya örnek olarak 716 yılında Göktürk Kağanı İnel'in tahttan indirilmesi verilebilir (Taşağıl, 2014: s.180).

Konuyla ilgili, eğer hükümdar veya millet içerisinden birileri devlete karşı isyan eder ya da buna yönelik girişimlerde bulunurlarsa, Türk yönetim anlayışına göre; bilmediği için, yanıltığı veya kandırıldığı için isyan ettiği kabul görülüyordu ki bu konu ile ilgili Kül Tiğin yazıtında; *Bilmediği için, yanıltığı için, suç işlediği için Kağan öldü. Veziri ve Beyleri öldü.*

On Ok Milleti (Türgişler) çok zahmet ve acı gördü, şeklinde ifadeler yer almıştır (Arslan, 2014: s.25-37; Kafesoğlu, 2000: s.252).

Türkler, Tanrının cihan hâkimiyetini kendilerine emanet ettiğine yürekten inanmışlardır. Türk devlet anlayışına göre iktidar, gökten (Tanrı'dan) aşağıya doğru intikal ettiği için, devlet içindeki mevkiiler de yukarıdan aşağıya, sağa, sola doğru yayılmaktadır. Güneş ve aya verilen ehemmiyetten anlaşıldığı kadarıyla; eski Türk inancına da bu sağ ve sol istikametleri umumiyetle Doğu ve Batı cihetleri teşkil etmektedir. Güneşin doğduğu taraf Türklerce kutsal yön sayıldığından, hükümdar otağının doğuya açılması, hakanların tahtta doğuya yönelik oturmaları bu sebepten ötürüdür (Kafesoğlu, 2000: s.253; Karakaş, 2009: s.29-44).

Selçuklulara kadar kurulan bütün Türk devletlerinde, her defasında biraz daha gelişerek devlet anlayışı şekline dönüşen bu uygulamalar, Selçuklular için de vazgeçilmez uygulamalar olmuştur. Nitekim devletin bu uygulamaları ona başarılar getirdiği gibi her sultan değişikliği döneminde de taht kavgalarının fitilini ateşlemiştir. Çünkü Selçuklu hâkimiyet anlayışına göre devlet hanedanın ortak malıdır. Bu anlayışa dayanarak hanedan mensupları kendi aralarında birçok kez uzun süren mücadelelere girişmiştir. Haliyle diğer etkenlerle birleştiği zaman bu durum devletin yıpranmasına ve zarar görmesine sebep olmuştur.

Ele alınan konuda da yine bu sebepleri temel oluşturan hanedan mensupları arasında yaşanan mücadele anlatılmaya çalışılmıştır. Nitekim burada dikkat çeken bir nokta vardır ki yaşanan mücadele taraflarının ikisi de hanedan mensubu değildir. Sultan Mesud döneminde emirlik görevini yürüten Danişmendli emir Gazinin çocukları kendi saltanatlarını kurmak için Sultan Mesud ile mücadeleye girişmiştir.

Sultan İzzeddin Mesud Dönemi (1116-1155)

Sultan Mesud, I. Kılıçarslan'ın dört oğlundan ikincisidir (Demirkent, 1996: s.58-60). I. Kılıçarslan'ın vefatından sonra veliaht olarak tayin ettiği büyük oğlu Şahinşah (II. Melikşah) babasından sonra devlet yönetimini ele almıştır. Fakat hâkimiyet anlayışına dayanarak kardeşi Mesud'un saltanat istemi ile karşılaşmıştır. Mesud, ağabeyine karşı saltanat mücadelesine girişerek devlet yönetimini ele geçirmek istemiş fakat bu ilk kalkışmasında başarılı olamamıştır. Mesud'un giriştiği bu hamle neticesinde ağabeyi tarafından cezalandırılarak hapsedilmiştir. Bir müddet burada kalan Mesud esirlik hayatından bir yolunu bulup kurtulur kurtulmaz tekrar saltanat mücadelesine girişmiştir. Ağabeyi Şahinşah'ın Bizanslarla olan mücadelesini de fırsat bilerek harekete geçen Mesud, aynı zamanda Şahinşah'a muhalif durumda bulunan Danişmendli Emir Gazi'nin kızıyla evlenmiş ve bu sayede Danişmendlilerin de desteğini sağlamıştır. Şahinşah'a karşı oldukça güçlenen Mesud, kardeşinin üzerine yürüyerek onu bertaraf etmek istemiştir (Komnena, 2012: s.497-498).

İkinci kez harekete geçen Mesud, Emir Gazinin de destekleri ile hazırlıksız durumda olan ağabeyinin üzerine yürümüştür. O esnada yolda olan ve Mesud'a doğru hareket eden Sultan Şahinşah, Konya yörelerinde bulunmaktadır. Adamlarının da ihaneti üzerine 1116 tarihinde Konya yakınlarında Mesud'un ordusu ile karşılaşan Şahinşah, kurtulmak için Bizans İmparatorun yanına sığınmak istemişse de Mesud'un adamları tarafından yakalanmış ve gözlerine mil çekilerek cezalandırılmıştır. Aradan geçen bir yıllık süre zarfında da gözlerinin hala gördüğü dedikodusu çıkınca Mesud tekrar saltanat mücadelesine girişmesinden korktuğu kardeşi Şahinşah'ı boğdurarak hayatına son vermiştir (Cahen, 2014: s.104-105).

Böylelikle saltanat mücadelesine girişen kardeşlerden Mesud Konya'da bulunan tahtın da sahibi olmuştur. Nitekim Sultan olan Mesud, bir bakıma amatörce davranarak diğer kardeşleri Arap ve Tuğrul Arslan'a karşı bir önlem almamıştır. Ne yazık ki bu amatörce

tutumu Saltanatı süresince onun başına birçok sorun açmıştır. Nitekim öylede olmuştur. Sultan Mesud daha hükümdarlığının ilk zamanlarında kardeşi Arap'ın saltanat iddiasıyla karşılaşmıştır. Sultan Mesud'un Emir Gaziye karşı ılımlı tavır içerisinde olması ve Malatya'nın Emir Gazi kontrolüne geçmesinde ona destek vermesi kardeşi Arap tarafından şiddetle karşılanmıştır. Bunun üzerine 1125 tarihinde Melik Arap yaklaşık 30 bin kişilik bir kuvvetle sultan Mesud'un üzerine yürümüştür (Öngül, 2014: s.47; Sevim-Merçil, 2014: s. 541). Yapılan ilk savaşta Mesud'un yenilgiye uğraması Melik Arap'ı heyecanlandırmış ve tahtın artık kendisinde olduğuna inandırmıştır. Nitekim Sultan Mesud kayınbabası Emir Gazi'nin de desteklerini alarak kısa sürede toparlanıp kardeşine saldırmıştır. Neticede Arap yenilgiye uğramış ve çekilmek durumunda kalmıştır. Kilikya Ermeni hükümdarı Toros'a sığınan Melik Arap bir süre burada kaldıktan sonra Ermeni hükümdarından aldığı bir miktar destekle tekrar Anadolu'ya dönerek kardeşi Sultan Mesud'a tekrar saldırmıştır 1127 (Cahen, 2014: s.223-225).

Neticede Emir Gazi'nin kuvvetleri ile mücadeleye girişen Arap bir nevi Danişmendliler'in savunmasıyla karşılaşmıştır. Bu durum şahıslar arasında birçok irili ufaklı çatışmaya sebep olmuştur. Neticede mağlup olarak emellerinden vaz geçen melik Arap Bizans sınırlarına sığınmıştır (Keskin, 2003: s.35-38; Öngül, 2014: s.47).

Kaynaklara göre kardeşi Mesud ile üç defa karşı karşıya gelen melik Arap amacına ulaşamayacağını anlamış ve bir daha saltanat iddiasında bulunmamıştır.

İzzeddin Mesud ve Emir Gazi'nin Çocukları Arasındaki Çekişmeler

Mesud, kardeşlerinin taht iddialarından kurtulduktan sonra hâkimiyet alanını genişletmek için faaliyetlerine devam etmiştir. Nitekim müttefiki ve sürekli yardımlarını aldığı kayınbabası Danişmendli Emir Gazi'nin, 1134 yılında hayatını kaybetmesi, işlerin farklı bir boyuta taşınmasına sebep olmuştur. Emir Gazi'nin: Muhammed, Yağıbasan, Yağan ve Aynüddeve adlarında dört oğlu vardır (Öngül, 2014: s.48; Yınanç, 1979, "Danişmendliler": s.468-469).

Emir Gazi ölünce yerine büyük oğlu Muhammed geçmiştir. Nitekim diğer yandan ailenin damadı Sultan Mesud, miras hakkı gözeterek işlere karışmıştır. Bu durum Muhammed'in hoşuna gitmemiş ve bundan sonraki süreç boyunca; gâh barışık günler, gâh çatışmalı günler yaşamışlardır. Netice de Mesud 1143 yılına kadar Muhammed ile mücadele etmiştir. 6 Aralık 1143 tarihinde Muhammed'in ölümü üzerine bir nebze de olsa rahatlayan Mesud, bu sefer de Muhammed'in oğulları ve kardeşlerinin siyasi sıkıntıları ile uğraşmak zorunda kalmıştır (Sümer, 1978, "Mesud": s. 339-342).

Bu bağlamda Danişmendli Hükümdarı Melik Muhammed'in ölümünden sonra kardeşleri ve oğulları arasında taht kavgaları baş göstermiştir (Kafesoğlu, 2014: s. 58-59; Özaydın, 1993, "Danişmendliler": s.469-474). Buna göre Melik Muhammed'in oğlu Zennun, Kayseri'ye hâkim olurken, kardeşlerinden Yağıbasan Sivas'a, Aynüddeve de Malatya'ya hâkim olmuştur. Danişmendliler'in üçe bölünmesinden istifade etmek isteyen Sultan Mesud, Melik Muhammed'in oğlu Zennun'u desteklemeye kalkınca, Aynüddeve ve Yağıbasan kardeşler durumdan rahatsız olmuş ve ona karşı birleşerek hareket etmeye başlamışlardır (Turan, 2014: s.204; Sevim, 1987: s. 123-124).

Sultan Mesud, Sivas'ta bulunan Yağıbasan üzerine yürüyüp şehri zapt ettikten sonra Aynüddeve'ye yönelmiş ve kendisine itaat etmesi halinde hâkimiyet alanını genişleteceği vaadinde bulunmuştur. Aynüddeve ise durumu iktidar kaybı olarak görmüş ve karşı çıkmıştır. Karşı bir taktik geliştirerek Sultan Mesud'u ikna etmesi için onun kardeşi olan eşini, bu fikrinden vazgeçirmek için yanına göndermiştir. Sultan Mesud, kız kardeşini dinlemeyerek eniştesi Aynüddeve üzerine bir sefer başlatma kararı alarak uygulamaya geçmiştir.

Böylelikle, 17 Haziran 1143 tarihinde üç ay sürecek olan Malatya kuşatması başlamıştır (Sevim-Merçil, 2014: s. 543). Fakat Sultan, bu süre zarfında şehri ele geçirecek düzeyde bir saldırıya girişmemiştir. Bu esnada Aynüddeve'yi kurtaracak olan haber, Bizans İmparatorluğundan gelmiştir, İmparator İoannes'in Kilikya'da ölmüştür. Zira yerine geçen küçük oğlu Manuel Komnenos, Selçuklu topraklarına saldırılar başlatınca Sultan Mesud kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır (İbnü'l-Esîr, XI, s. 85-89; Kesik, 2002: s. 45-47). Bunun yanı sıra oldukça tecrübesiz olan, Bizans imparatorunun zaaflarından da faydalanmayı ihmal etmeyen Sultan Mesud, Aynüddeve'nin hüküm sürdüğü topraklar olan Elbistan ve Ceyhan'ı alarak oğlu II. Kılıçarslan'ı da buraya Melik tayin etmiştir (Turan, 2014: s. 204-205; Turan, 2003: s. 289-290).

Bütün bu gelişmelerden sonra Sultan Mesud 1144 yılında Malatya'yı ikinci kez kuşatmıştır. Bu kuşatma da ilki gibi üç ay sürmüş ve kuşatma devam ettiği esnada Sultana, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un büyük bir orduyla Selçuklu üzerine yürüdüğü haberi ulaşmıştır. Bu sebeple kuşatma, herhangi bir netice alınmadan 15 Ağustos 1144'te kaldırılarak son bulmuştur (Öngül, 2014: s. 51).

Sultan Mesud, artan Bizans ve Haçlı saldırıları ile uğraşırken Sivas'ta hüküm süren Yağıbasan 1151 tarihinde Karadeniz kıyılarını ele geçirmiştir. Aynı zamanda Aynüddeve'nin 12 Haziran 1152'de ölümüyle birlikte yerine oğlu Zülkarneyn geçince, yeni Danişmendli hükümdarı yeğeni Zülkarneyn ile de Mesud'a karşı bir antlaşma yapmıştır. Bu minvalde hareket eden Yağıbasan yeğenine ve yengesine, şehri Sultan Mesud'a vermeyerek ellerinde tutmaları gerektiğini söylemiş, anne ve yeğen de bu tavsiyeye uyararak, Mesud'dan gelecek saldırı ihtimaline karşı ellerindeki hayvan sürülerini Yağıbasan'a göndermişlerdir. Sultan Mesud, Zülkarneyn'in kendisine tabi olmayacağını ve buna da Yağıbasan'ın yol açtığını öğrendiği zaman oldukça öfkelenerek, büyük bir orduyu Yağıbasan üzerine göndermiştir. Yağıbasan bu durum karşısında paniğe kapılmış, Sultana biat ettiğini ve yeğenine hiçbir surette destek çıkmayacağını bildirerek af dilemiştir. Bunun üzerine Yağıbasan'ı affeden Sultan 24 Temmuz 1152 tarihinde yönünü Malatya'ya çevirmiş ve şehri üçüncü defa kuşatmıştır (Sevim, 1987: s.125-126; Sevim-Merçil, 2014: s. 545).

Muhasara uzadıkça halkın üzerindeki baskı da gittikçe artmış ve halk sıkıntılı günler içerirse girmiştir. Bunun üzerine egemenliğini tamamen yitirmek üzere olduğunu anlayan Zülkarneyn ve annesi çareyi Sultan a biat etmekte bulmuş ve huzuruna çıkarak itaatlerini arz etmişlerdir. Sultan Mesud tarafından bağışlanan anne-oğula şehrin yönetimi yeniden bahşedilmiş ve Sultan tarafından canları affedilmiştir.

Uzun uğraşlar sonunda Sultan Mesud, Malatya'yı almayı başarmıştır (15 Ağustos 1152). Öte yandan Kayseri'de hüküm süren Zünnun, Sultanın damadı ve müttefiki olduğu için ondan gelebilecek bir tehlike de kalmamıştır. Böylece üç kola ayrılan Danişmendlileri emirleri ile beraber kendine bağlayan Sultan Mesud, hâkimiyet alanında bulunan yerlerin sayısını arttırmış ve Anadolu'daki en güçlü devlet konumuna gelmiştir (Kesik, 2002: s. 541-542; Sevim, 1987: s.126; Öngül, 2014: s. 59).

Yoğun ve mücadelecî bir yaşam sonunda Sultan İzzeddin Mesud, Mayıs-Haziran 1154 tarihinde Kilikya'daki (Çukurova) Ermeniler üzerine yaptığı son seferden sonra hastalanmış ve yatağa düşmüştür. Ağır bir hastalık evresi geçiren Sultan Mesud 10 ay sonra hayatını kaybetmiştir (1155). Onun geride bıraktığı II. Kılıçarslan, Devlet (Dolat) ve II. Şahinşah adlarında üç oğlu ve kaynakların dediğine göre de dört tane de kızı vardır. O ölümünün yakın olduğunu hissederek yerini büyük oğlu Elbistan Meliki II. Kılıçarslan'a bırakmıştır (İbnü'l-Esîr, XI, s. 178-179; Sevim, 1987: s. 126; Turan, 2014: s. 291).

Sonuç

Selçuklularda saltanat kavgalarının ardı arkası kesilememiştir. Sultan İzzeddin Mesud'un ölümünden sonra da Anadolu'da bulunan Selçuklular uzun yıllar daha hâkimiyet mücadeleleri ile uğraşmışlardır. Ele alınan bu konu Selçukluların sadece küçük bir dönemini anlatmaktadır. Yalnızca bu döneme bakarak bile Selçukluların ne denli çetin süreçler geçirdiğini söylenebilir. Ortaya çıkan siyasi çekişmelere bakıldığında sadece saltanat mensuplarının taht için harekete geçmediği görülmektedir. Selçuklu sultanları saltanatının devamı için birçok farklı cenahla mücadele etmişlerdir.

Sultan Mesud'un 1155 yılında ölmesinin ardından Türkiye Selçuklular tahtına oğlu II. İzzeddin Kılıçarslan geçmiştir (Öngül, 2014: s. 64). Öte yandan Ankara, Kastamonu ve civarına melik olarak tayin edilen kardeşi II. Şahinşah ve Devlet ile enişterleri Danişmendli, Sivas ve Amasya Emiri Yağıbasan, Kayseri Emiri yeğeni Melik Zennun da ona tâbi bulunmaktadırlar. Bu bölüştürme işini Sultan Mesud ölmeden önce Türk feodal ananesine göre ve ülkenin hanedan üyelerinin ortak malı olduğu örfüne uygun olarak yapmıştır. Kendi yerine veliaht tayin ettiği II. Kılıçarslan'ı devletin merkezi Konya'ya diğerlerini de yukarıda bahsedilen gibi ona tabi konumlarda vazifelendirmiştir (Turan, 2014: s. 223). Nitekim devletin hanedan üyelerinin müşterek malıdır anlayışına dayanarak çok geçmeden kardeşler arasında saltanat için mücadeleler baş göstermiştir. II. Kılıçarslan dönemi de taht kavgalarına sahne olan devirlerden geçmiştir. Gerek kardeşleri gerekse yeğenlerinin başkaldırısı ile karşı karşıya kalan II. Kılıçarslan bir yandan da Bizans saldırıları ile mücadele etmek durumunda kalmıştır.

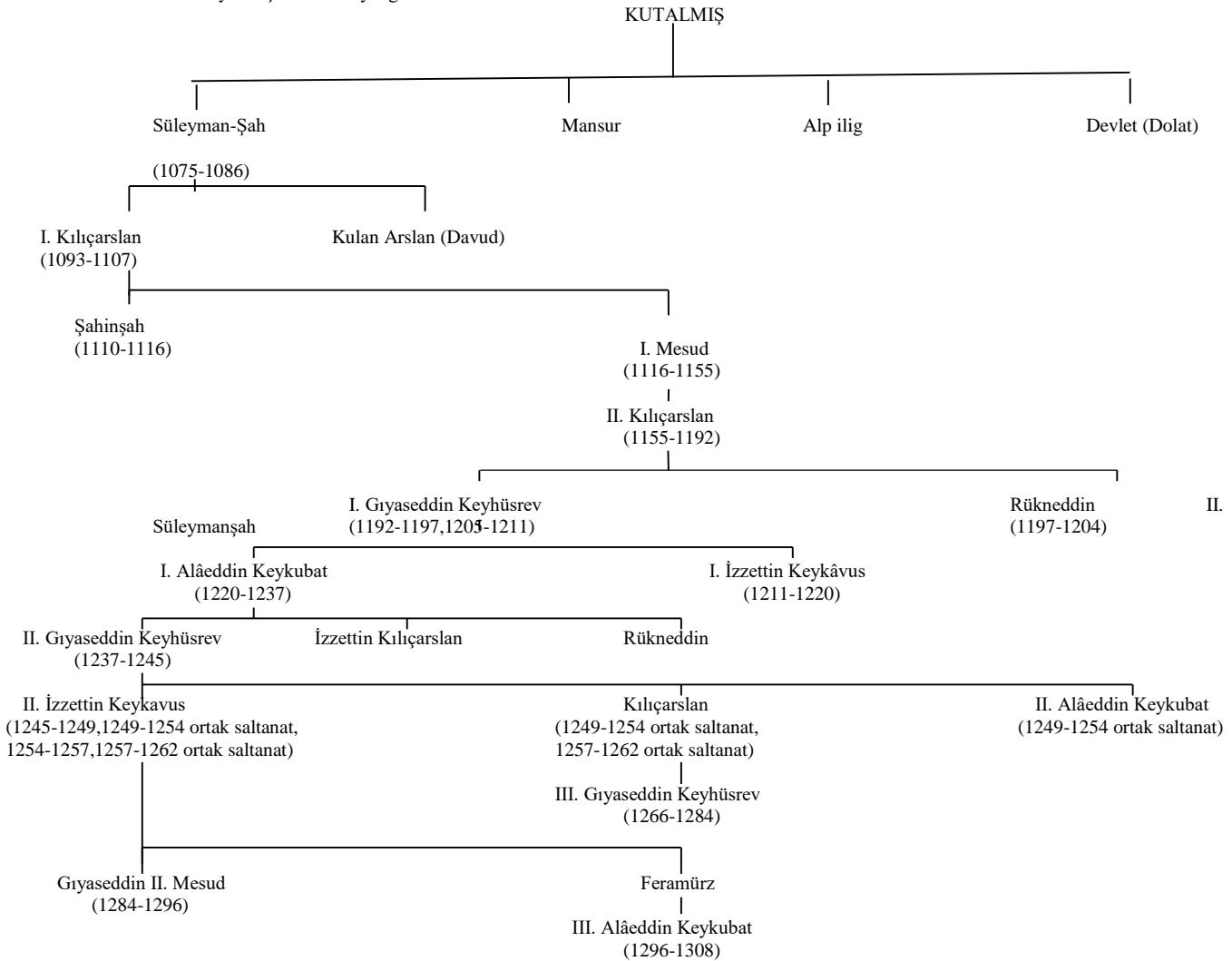
Kaynakça

- Arslan, M., (1987). *Kutadgu-bilig'deki toplum ve devlet anlayışı*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, , 131 s.
- Cahen, C., (2014). *Osmanlılar'dan önce Anadolu*, Çev.Yıldız Moran, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 420 s.
- Demirkent, I., *Türkiye Selçuklu hükümdarı sultanı Kılıçarslan*, Ankara, TTK, 1996, 92 s.
- Genç, R., (2002). *Karahanlı devlet teşkilâtı*, Ankara, TTK, 265 s.
- Güngör, H., (2002)., "Eski Türklerde din ve düşünce", Ankara, *Türkler*, C. III, ss. 261-263.
- İbnu'l Esir, *El-kâmil fi't -tarih*, Haz.,Carolus Johannes Tornberg, Beyrut 1966; Çev., Abdülkerim Özeydin, C. IX-XII, İstanbul, 1987.
- Kafesoğlu, İ., (2000). *Türk milli kültürü*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 466 s.
- Kafesoğlu, İ., (2014). *Selçuklular ve Selçuklu tarihi üzerine araştırmalar*, İstanbul, Ötüken Yayınları, 376 s.
- Karakaş, S., (2009). "Kut-tanrı ilişkisi bağlamında Türklerde yönetim erkinin ilahi temelleri", Ankara, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2009, C.29, Özel Sayı, ss. 29-44.
- Kesik, M., (2002). "Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler arasındaki ilişkiler", *Türkler*, VI, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, ss, 537-546.
- Kesik, M., (2003). *Türkiye Selçuklu devleti tarihi Sultan I. Mesud dönemi (1116-1155)*, Ankara, TTK, 184 s.
- Koca, S., (1990). *Türk kültürünün temelleri I*, İstanbul, Damla Neşriyat, s. 25-33.
- Komnena, A., (2012). *Alexiad-Malazgirt'in sonrası-imparator Alexios Komnenos döneminin tarihi*, Çev. Bilge Umar, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 568 s.
- Metin, T., (2010). *Türkiye Selçukluları devrinde Malatya*, Gazi Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Ankara, ss, 273.
- Mircea, E., (1991). *Kutsal ve dindışı*, Çev. Mehmed Ali Kılıçbay, Ankara, Gece Yayınları, 191s.

- Nevin, A. M., (2001). *İslam siyasi düşüncesinde muhalefet: Hz. Muhammed devrinden Abbasilerin ikinci yüzyılına kadar (h.1-232\ m. 622-846)*, Çev. Vecdi Akyüz, İstanbul, 422 s.
- Öngül, A., (2014). *Selçuklular tarihi II Anadolu Selçukluları ve beylikler*, İstanbul, Çamlıca Yayınları, 416 s.
- Özaydın, A., (1993). “Danişmendliler”, *DİA*, İstanbul, TDV, C. VIII, ss. 469-474.
- Sevim, A., (1987). *Anadolu'nun fethi Selçuklular dönemi (başlangıçtan 1086'ya kadar)*, Ankara, TTK, 133 s.
- Sevim, A., Merçil, E., (2014). *Selçuklu devletleri tarihi siyaset, teşkilat ve kültür*, Ankara, TTK, 768 s.
- Sümer, F., (1978). “Mes'ûd”, *İA*, İstanbul, MEB, C.VIII, ss. 134-142.
- Taşgöl, A., (2014). *Kök tengri'nin çocukları*, İstanbul, Bilge Kültür Sanat yay. 2014, s. 180.
- Turan, O., (2003). *Selçuklular tarihi ve Türk-İslam medeniyeti*, İstanbul, Ötüken Yayınları, 542s.
- Turan, O., (2014). *Selçuklular zamanında Türkiye*, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2014, 762s.
- Yınanç, M. H., (1979). “Danişmendliler”, *İA*, C.III, MEB, İstanbul, ss. 468-479.

Ekler

Ek 1: Türkiye Selçukluları Soy Ağacı

Kaynak: Sevim, Merçil, 2014: s. 606.